

УДК 37.064.3: 613.86

Несух Л. М.
м. Ужгород**ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В СТУДЕНТСЬКІЙ АКАДЕМІЧНІЙ ГРУПІ**

Стаття присвячена аналізу проблеми формування психологічного клімату студентської академічної групи, розкриттю компонентів цього явища, чинників, що впливають на його формування.

Ключові слова: психологічний клімат, академічна група, соціально-психологічний клімат, мікросередовище, макросередовище.

Несух Л. М. Формирование психологического климата в студенческой академической группе. Статья посвящена анализу проблемы формирования психологического климата студенческой академической группы, раскрытию компонентов этого явления, факторов, которые влияют на его формирование.

Ключевые слова: психологический климат, академическая группа, социально-психологический климат, микросреда, макросреда.

Nesukh L. M. Formation of Psychological Climate in Students Academic Group. The article is devoted to the problem of psychological student group climate. The components and factors influencing this complex psychological phenomenon are under consideration.

Key words: psychological climate, academic group, microenvironment, macroenvironment.

Зараз, в епоху глобальних соціально-економічних і культурних змін, роль соціально-психологічного клімату в групі набуває істотного значення. Адже перебування людини в соціальному просторі опосередковується її знаходженням в якійсь соціальній групі. Соціальний простір впливає на людину через групу, і через неї вона входить в соціум і сама складає частину соціуму.

Актуальність цієї проблеми пов'язана, по-перше, зі зростаючими вимогами до рівня психологічної включеності людини в її діяльність та ускладненням психічної життєдіяльності людей, постійним зростанням їх особистісних домагань. Проблема соціально-психологічного клімату в групах, в які об'єднані люди в процесі життєдіяльності, – найважливіше питання як науки, так і усього суспільства.

По-друге, студентська група – психологічний центр формування фахівця. Саме тут формуються високі моральні якості, відповідальне ставлення до навчання. Студентська група здатна істотно підвищити ефективність індивідуального процесу засвоєння знань. Механізмом формувального впливу групи на студента є психологічний клімат, а вірніше, соціально-психологічний клімат академічної групи.

По-третє, неможливо адекватно вивчити особистість, пояснити своєрідність складних її життєвих проявів поза тим соціальним і психологічним оточенням, в якому вона живе і розвивається. А таким оточенням або середовищем для студента є саме академічна група.

Навчання у вищому навчальному закладі займає досить значну частину життєвого часу людини, впродовж якої відбувається подальший активний розвиток особистості. Як стверджують фахівці і свідчить практика, важливою умовою здорового розвитку особистості студента є наявність в академічній групі сприятливого соціально-психологічного клімату (СПК).

Цій темі присвячена чимала кількість публікацій, проте останніми роками кількість досліджень соціально-психологічного клімату істотно скоротилася.

Актуальність проблеми, недостатня теоретична розробленість, та висока соціальна значущість вивчення механізмів формування психологічного клімату в студентській академічній групі визначили вибір теми і мету цього дослідження.

Метою цієї статті є визначення особливостей психологічного клімату в студентській академічній групі.

Автор статті виходить з тієї передумови, що успішність студентів, їх професійне і особистісне зростання залежить від соціально-психологічного клімату студентського колективу, який впливає на процес навчання через канали самооцінки, упевненості в собі, самопочуття, взаємної відповідальності, обміну інформацією.

Існує безліч визначень і тлумачень соціально-психологічного клімату. Найближче до глибинної суті цього явища підійшов К. К. Платонов, представивши його як "взаємодію фізичного та соціального середовища і особи, яка стійко відбивається її свідомістю, формуючи її психічний стан", виступаючи при цьому як одна зі структурних характеристик групи [6, с. 102].

Соціально-психологічний клімат колективу – це сукупність усіх впливів членів колективу один на одного, а також психологічних умов, які дозволяють або заважають задоволенню соціальних потреб його членів. До цих умов належать:

- внутрішньогрупова інформація, яка задовольняє потреби в знанні і орієнтуванні;
- визнання (прийняття), повага один одного;
- групові чинники, які дозволяють людині реалізувати свій інтелектуальний і емоційний потенціал, зіграти ту роль, для якої він здатний і підготовлений;
- можливість почувати себе вільним, мати статус, що не шкодить його самооцінці.

Клімат – це також і груповий тиск, і соціальний контроль. Якщо колектив примушує людину бути конформістом, то клімат сприймається як несприятливий. За Ю. П. Платоновим, клімат – це якісна сторона міжособистісних стосунків, що проявляється у вигляді сукупності психологічних умов, які сприяють або перешкоджають продуктивній спільній діяльності і усебічному розвитку особистості в групі [6, с. 103].

Розвитком ідеї психологічного клімату служить концепція "місця поведінки", запропонована в 40-і рр. XX століття засновником екологічної психології Р. Баркером. Його дослідження показали, що різні люди поведуться схожим чином в одному й тому самому середовищі, тоді як одна і та сама людина може поводитися дуже по-різному, опиняючись у нових умовах [7, с. 33].

Психологічний клімат – це поняття, яке характеризує невидиму, тонку, делікатну, психологічну сторону взаємовідносин між людьми. Соціально-психологічний клімат групи – це система стосунків, що впливають на самопочуття студента і тим самим спрямованість і характер діяльності, тобто й розвитку особистості.

У вітчизняній соціальній психології уперше термін "психологічний клімат" використав Н. С. Мансуров, який вивчав виробничі колективи [1, с. 121]. В. М. Шепель одним з перших розкрив зміст соціально-психологічного клімату. Психологічний клімат, на його думку, – це емоційне забарвлення психологічних зв'язків членів колективу, що виникає на основі їх близькості, симпатії, збігу характерів, інтересів, схильностей. Він вважав, що клімат стосунків між людьми складається з трьох кліматичних зон:

1-а кліматична зона – соціальний клімат (міра усвідомлення цілей і завдань, гарантії дотримання конституційних прав і обов'язків).

2-а – моральний клімат (прийняті в групі моральні цінності).

3-а – психологічний клімат, ті неофіційні стосунки, які складаються між членами групи, що знаходяться у безпосередньому контакті один з одним. Психологічний клімат – це мікроклімат, зона дії якого значно локальніша від соціального і морального клімату.

При вивченні феномену соціально-психологічного клімату враховується: його сутність, чинники впливу на його формування, показники його оцінки.

У вітчизняній психології намітилися чотири основні підходи до розуміння природи соціально-психологічного клімату.

Представниками першого підходу (Л. П. Буєва, Е. С. Кузьмін, Н. Н. Обозів, К. К. Платонов, А. К. Ульодов) клімат розглядається як суспільно-психологічний феномен, як стан колективної свідомості. Клімат розуміється як відображення у свідомості людей комплексу явищ, пов'язаних з їх взаємовідносинами, умовами праці, методами його стимулювання. Під соціально-психологічним кліматом, вважає Е. С. Кузьмін, необхідно розуміти такий соціально-психологічний стан малої групи, який відбиває характер, зміст і спрямованість реальної психології членів групи [1, с. 129].

Прибічники другого підходу (А. А. Русалинова, А. Н. Лутошкин) підкреслюють, що сутнісною характеристикою соціально-психологічного клімату є загальний емоційно-психологічний настрій. Клімат розуміється як настрої групи людей.

Автори третього підходу (В. М. Шепель, В. А. Покровський, Б. Д. Паригін) аналізують соціально-психологічний клімат через стиль взаємовідносин людей, що знаходяться у безпосередньому контакті один з одним. В процесі формування клімату складається система міжособистісних стосунків, що визначають соціальне і психологічне самопочуття кожного члена групи.

Творці четвертого підходу (В. В. Косолапов, А. Н. Щербань, Л. Н. Коган) визначають клімат у термінах соціальної і психологічної сумісності членів групи, їх морально-психологічної єдності, згуртованості, наявності загальних думок, звичаїв і традицій [1, с. 138].

В американській соціальній психології говорять про "організаційну культуру" в організаціях, про стосунки членів групи чи колективу. Теорія "людських відносин" С. Мейо спирається в першу чергу на формування психологічного клімату стосунків між членами колективу.

Клімат має два рівні:

1) Перший рівень – статичний, відносно постійний. Це стійкі взаємовідносини членів колективу, їх інтерес до роботи та колег. На цьому рівні соціально-психологічний клімат розуміється як стійкий, досить стабільний стан, здатний довгий час не руйнуватися і зберігати свою суть, незважаючи на ті труднощі, з якими стикається.

З цієї точки зору, сформувати сприятливий клімат в групі досить важко, але в той же час легше підтримувати його на певному рівні, вже сформованому раніше. Контроль і корекція властивостей соціально-психологічного клімату здійснюються членами групи епізодично. Вони відчують певну стабільність, стійкість свого положення, статусу в системі взаємовідносин. Стан клімату менш чутливий до різних дій і змін з боку довкілля, але при цьому він робить певний вплив на результати колективної й індивідуальної діяльності, на працездатність членів групи, на якість і кількість продуктів їх праці.

Другий рівень – динамічний, такий, що змінюється, коливається. Це щоденний настрій членів групи в процесі роботи, їх психологічний настрій. Цей рівень описується поняттям "психологічна атмосфера". На відміну від соціально-психологічного клімату психологічна атмосфера характеризується більш швидкими, тимчасовими змінами і менше усвідомлюється людьми.

Зміна психологічної атмосфери впливає на настрої і працездатність особистості впродовж робочого дня. Зміни ж клімату завжди більше виражені, помітні, вони усвідомлюються і переживаються людьми

гостріше; найчастіше людина устигає адаптуватися до них. Накопичення кількісних змін в психологічній атмосфері веде до переходу її в інший якісний стан, в інший соціально-психологічний клімат.

На формування соціально-психологічного клімату впливає низка чинників макро- і мікросередовища.

1) *Чинники макросередовища* – це той громадянський фон, на якому будуються і розвиваються стосунки людей: суспільно-політична ситуація в країні, економічна ситуація, рівень життя населення, організація життя населення, соціально-демографічні чинники, регіональні чинники, етнічні чинники.

2) *Чинники мікросередовища* – це матеріальне і духовне оточення особи в організації. До мікрочинників належать:

✓ Об'єктивні – комплекс технічних, санітарно-гігієнічних, управлінських елементів у кожній конкретній організації.

✓ Суб'єктивні (соціально-психологічні чинники):

а) формальна структура – характер офіційних і організаційних зв'язків між членами групи, їх офіційні ролі і статуси;

б) неформальна структура – наявність товариських контактів, співпраці, взаємодопомоги, дискусій, суперечок, стиль керівництва, індивідуальні психологічні особливості кожного члена групи, їх психологічна сумісність

У кожної людини є власне внутрішнє ставлення до своєї праці і товаришів по групі, власна установка на працю і організацію. Вона визначається вихованням, життєвим досвідом, соціальним оточенням [2, с. 139].

Сприятливий клімат переживається як стан задоволення стосунками з колегами, керівниками, своєю роботою, її процесом і результатами. Це підвищує настрій людини, її творчий потенціал, позитивно впливає на бажання працювати в цьому колективі, застосовувати свої творчі і фізичні сили.

Несприятливий клімат індивідуально переживається як невдоволеність взаємовідносинами в організації, умовами і змістом праці. Це позначається на настрої, працездатності, активності та здоров'ї індивіда.

Отже, соціально-психологічний клімат – це стан психології організації як єдиного цілого, яке інтегрує приватні групові стани. Він не виникає спонтанно, а є результатом зусиль багатьох людей – керівників і членів групи. Клімат складається впродовж деякого часу діяльносного існування груп, народжуючись як стійке новоутворення з багаторазового відтворення соціально-психологічної атмосфери, яка, на відміну від клімату, нестійка, миттєва, летюча і мінлива. Для встановлення клімату потрібний час і деяка історія життєдіяльності групи. Атмосфера – безпосередня психологічна реакція у вигляді самопочуття групи на будь-який життєвий агент.

Соціально-психологічний клімат студентської групи наділений низкою особливостей, які виходять з соціально-психологічної природи самої студентської групи, що, у свою чергу, породжуються провідним видом діяльності студентів – навчальною, що має специфічні психологічні характеристики. Пізнавальна діяльність студентів – це інтелектуальна праця, складність і напруженість якої досягає високого рівня. В результаті виконання студентами навчальних завдань у них формуються професійно важливі знання, уміння, навички і якості особистості.

Навчальна праця, таким чином, має подвійні результати:

а) зовнішні – виконання навчальних завдань, тобто вивчення вказаної літератури, виконання контрольних і інших робіт і навіть відповіді на екзаменаційні питання;

б) внутрішні – відповідні переконання, уміння, освоєні способи вирішення професійно важливих практичних завдань, моральні і мотиваційні якості особистості.

Специфіка навчальних завдань полягає в тому, що вони, зазвичай, не розподіляються між студентами, а вирішуються кожним з них у повному обсязі. Відсутність такого поняття, як загальне завдання групи, не стимулює колективну діяльність, навчальну взаємодію студентів. Звідси – клімат індивідуалізму, що перешкоджає розвитку загального освітнього середовища групи і ВНЗ.

У той же час схожість вирішуваних навчальних завдань є важливим чинником зближення студентів, допомагає їм зрозуміти індивідуальний стиль навчальної роботи один одного. В результаті – створюються сприятливі умови для дружнього спільного навчання, стимуляції навчальної і громадської активності студентів, розвитку взаємодопомоги.

Специфічною рисою студентської академічної групи є прийнята нею мета – забезпечення сприятливих умов для оволодіння кожним навчальною програмою ВНЗ і всебічної підготовки до самостійної професійної діяльності.

Реалізація цієї мети досягається тим, що, по-перше, група створює обстановку взаємодії, взаємодопомоги і колективної праці, яка стимулює індивідуальну активність.

По-друге, студенти як члени колективу набувають досвіду вирішення своїх внутрішньколективних проблем, практично знайомляться з соціально-психологічними механізмами регулювання спільного життя і діяльності і, таким чином, готують себе до успішної роботи з колективом у майбутньому.

Студентська група характеризується особливостями своєї композиції. Тут разом з відносною однорідністю освіти, віку і деяких інших даних, є істотні міжособистісні і соціальні відмінності.

Морально-психологічний клімат у студентській академічній групі значною мірою залежить від того, на чому ґрунтується авторитетність найбільш авторитетного студента-лідера групи, спрямованість його поведінки і зміст його діяльності. Ця єдність думок зближує людей, створює передумови для єдності їхніх дій і прагнень.

Групова сумісність визначається поєднанням психологічних особливостей кожного члена групи, яка забезпечує задоволеність діяльністю та її ефективність [8, с. 135].

Для аутсайдерів студентське співтовариство втрачає свою привабливість, контакти з однокурсниками перестають бути значущими. Це призводить до появи референтних груп поза межами ВНЗ.

Таким чином, соціальна нерівність чинить свою дію на соціально-психологічний клімат студентської групи.

Однією з особливостей студентського колективу, що впливає на його клімат, є простота його організаційної структури – студенти в межах однієї навчальної групи не диференціюються за спеціальностями і спеціалізаціями. Усі у формально-посадовому відношенні рівні, і тільки старости трохи виокремлюються з цього строю.

Психологія студентської групи, і у тому числі її клімат, відрізняються тим, що вона формується "з нуля". В процесі складання групової психології істотно значення має оволодіння навичками колективного мислення, узгодження поглядів і вироблення єдиних думок.

Клімат студентської групи перебуває під впливом низки технічних, санітарно-гігієнічних чинників: оснащення аудиторій, забезпеченість навчальною і науковою літературою, розробленість програм навчання і так далі. Важливо відзначити, що усі процеси формування психологічного клімату випробовують вплив індивідуальних особливостей студентів, і їх поєднання, яке сприяє або заважає формуванню духу спільності в колективі. Індивідуально-особистісний чинник обумовлює рольові, статусні і лідерські процеси. До студентів, що займають високий статус, тягнуться інші, і в результаті утворюються мікрогрупи по 3 – 5 осіб.

Усі ці процеси і явища концентруються в психологічному кліматі групи. Сприятливий клімат в групі кожною людиною переживається як стан задоволення стосунками з однокурсниками, викладачами, своєю роботою, навчанням, процесами і результатами. Це підвищує настрої людини, позитивно впливає на бажання вчитися і розвивати свої творчі навички. Сприятливий соціально-психологічний клімат є умовою підвищення інтересу до навчання.

Недостатньо згуртовану групу важко націлити на вирішення будь-якого завдання. Несприятливий клімат індивідуально переживається як незадоволення взаємовідносинами в групі, умовами і змістом навчання. Це позначається на настрої людини, на відвідуванні нею занять загалом.

Саме таким чином соціально-психологічний клімат студентської групи впливає на успішність студентів.

Вивчення соціально-психологічного клімату, по суті, є дослідженням громадської думки членів академічної групи з питань ставлення до навчальної діяльності, до керівників, до своїх однокурсників. Методи вивчення клімату можуть бути найрізноманітнішими. Найчастіше використовуються спостереження як найголовніший метод роботи психолога-педагога та методи тестування.

Дослідження проводилось на базі студентської академічної групи Закарпатської філії КСУ. В дослідженні взяли участь студенти III курсу, всього тридцять шість осіб чоловічої та жіночої статі. Середній вік учасників дослідження $20 \pm 1,2$ роки. *Методи дослідження:* об'єктивне спостереження та бесіда; опитувальник А. Ф. Фідлера «Атмосфера в групі», експрес-методика «Вивчення соціально-психологічного клімату в колективі» О. С. Михалюк і А. Ю. Шалито, опитувальник «Діагностика соціально-психологічного клімату в групі» [3, с. 21].

Згідно з методикою Фідлера, в академічній групі спостерігається середній показник оцінки психологічної атмосфери на рівні $34,88 \pm 0,59$.

Як свідчить Мал. 1, показники за вибіркою знаходяться в межах від 20 до 56 балів. Частотний аналіз показав, що більшість студентів академічної групи оцінює психологічну атмосферу як середню між сприятливою та несприятливою. Але показник середньої оцінки $34,88 \pm 0,59$ говорить про атмосферу психологічного клімату як більш сприятливу, ніж несприятливу.

Мал.1. Графік оцінок психологічної атмосфери в групі

Згідно з експрес-методикою О. С. Михалюка, щодо вивчення соціально-психологічного клімату в колективі були виявлені ставлення кожного члена академічної групи до свого колективу. При цьому методика дозволила виявити емоційний, поведінковий і когнітивний компоненти відносин у групі.

В якості істотної ознаки емоційного компонента розглядається критерій привабливості на рівні понять "подобається – не подобається", "приємний – неприємний". При вимірюванні поведінкового компонента дотримувався критерій "бажання – небажання працювати в цьому колективі", "бажання – небажання спілкуватися з членами колективу у сфері дозвілля". Основний критерій когнітивного компонента – змінна "знання – незнання особливостей членів колективу".

Середня оцінка по вибірці за емоційним компонентом виявлена на рівні $0,64 \pm 0,02$. Когнітивний компонент має середнє значення по вибірці на рівні $0,91 \pm 0,01$. Поведінковий компонент соціально-психологічного клімату в академічній групі виявлений на рівні середнього значення $0,73 \pm 0,01$.

Вищевказані дані свідчать про те, що на рівні вибірки спостерігається *повністю позитивна* картина взаємовідносин (кожний із компонентів має позитивний знак). Тобто, повністю позитивний тип відносин. А звідси, психологічний клімат у групі досить сприятливий.

Дані, отримані за методикою опитувальника «Дігностика соціально-психологічного клімату в групі» дало схожі результати: емоційний компонент виявлений на рівні $0,67 \pm 0,02$. Когнітивний компонент має середнє значення по вибірці на рівні $0,89 \pm 0,01$. Поведінковий компонент соціально-психологічного клімату в академічній групі виявлений на рівні середнього значення $0,69 \pm 0,02$.

Тобто, було підтверджено наявність позитивного типу відносин і сприятливого соціально-психологічного клімату в групі.

Результати тесту вказують на високу оцінку студентами професійних знань та особистісних якостей (справедливості та працелюбності) у куратора групи. Вибір неформальних лідерів неоднозначний і має тенденцію до неупорядкованості, суперечливості. Ця тенденція зберігається і при аналізі ставлення до стану матеріально-технічної бази, навчального процесу, ставлення до викладачів та загальної підготовки щодо отримання спеціальності. Загальний груповий індекс оцінки при цьому спостерігається на рівні $-0,31$.

Згідно з вищезазначеними результатами можна сказати, що якщо у групі склався сприятливий соціально-психологічний клімат, то більшість студентів почувають себе упевнено на навчальному зайнятті, сміливо ставлять питання, і висловлюють свої судження, знаючи, що група підтримає їх. А якщо ж клімат не сприяє цьому, то більшість студентів вважають за краще утримуватися від участі в семінарській дискусії, побоюючись кепкувань і каверзних питань з боку товаришів.

Важливо уточнити, що студенти, які позитивно оцінили психологічний клімат своєї групи, рідко пропускають заняття; ті ж, хто досить часто відсутній на заняттях, як правило, оцінюють клімат своєї групи менш позитивно.

Також навчальною інформацією студенти обмінюються більш повно і усебічно лише в тих умовах, де клімат цьому сприяє. Існує зв'язок і між рівнем сприятливості психологічного клімату і мірою відповідальності студента перед групою. Студенти, які отримують від викладача індивідуальне завдання щодо підготовки до семінару або практичного заняття, готуються особливо ретельно і, щоб то не було, будуть присутніми на занятті за умови сприятливого клімату. Якщо ж з кліматом не все гаразд, то значна частина в подібній ситуації може просто не з'явитися на заняття.

Отже, механізм впливу соціально-психологічного клімату на успішність студентів полягає в наступному: в середовищі зі здоровим кліматом студент почуває себе упевнено і вільно висловлює свою думку, бере участь в дискусіях; має місце високий рівень взаємної відповідальності студентів один перед одним; у групі існує інтенсивний обмін навчально-діловою та іншою інформацією між студентами.

При цьому, соціально-психологічний клімат може розглядатися в якості поліфункціонального показника:

- рівня психологічної включеності студента в навчальну діяльність;
- міри психологічної ефективності цієї діяльності.

Виходячи з вищезазначеного можна припустити, що, покращуючи соціально-психологічний клімат в академічній студентській групі, можна впливати на продуктивність та успішність навчання у студентів. Оптимізація психологічного клімату є важливим резервом підвищення ефективності групової діяльності.

Проблема клімату у свій час була дуже популярною в соціальній психології і педагогіці, але вирішувалася вона переважно на прикладному рівні. Теоретично вона розроблена слабо, однією з ознак чого є досить нечітке тлумачення самого феномену. У психологічному кліматі академічної групи головне – це вплив різних сторін групової психології (культури) на життя і діяльність особистості студента. Залежно від того, який цей вплив, такий і клімат. Усі викладачі можуть сприяти оздоровленню соціально-психологічної атмосфери, пропонуючи студентам групі завдання, що припускають взаємну відповідальність. Створенню сприятливої атмосфери в групі сприяють ігрові форми навчання і соціально-психологічні тренінги. Ефективним засобом регуляції соціально-психологічного клімату в колективі є груповий тренінг. Безперечно, що й без гуманізації відносин між викладачем та студентами неможливо сформулювати в групі позитивний психологічний клімат. Глибоко людяні, гуманні стосунки – першооснова взаєморозуміння, позитивного самопочуття, найповнішого розкриття можливостей кожного студента.

Як правило, в кожному колективі існує загальний стиль спілкування педагогів зі студентами, який і визначає загальну психологічну атмосферу і відповідно впливає на становлення індивідуального стилю спілкування. Вірно знайдений стиль спілкування, відповідний неповторній індивідуальності педагога, сприяє вирішенню багатьох завдань, підвищується ефективність такої найважливішої функції спілкування, як передача інформації. Тому, зважаючи на мету виховання та навчання, важливим постає вибір самого стилю.

Для поліпшення психологічного клімату необхідно також:

- завжди невимушено розмовляти зі студентами про їх інтереси (як до, так і під час, і після занять);
- вітатися зі студентами як у навчальному закладі, так і особливо за його межами;
- завжди звертатися до студентів за ім'ям;
- спілкуючись зі студентами, дивитися в очі;
- заохочувати ідеї, подані студентами [4, с. 116].

З метою гуманізації стосунків зі студентами важливо позитивно реагувати навіть на неправильну відповідь чи відсутність відповіді, для чого потрібно:

- надати гідності відповіді, похвалити правильний аспект навіть неправильної відповіді;
- сформулювати запитання по-іншому, задати вдруге і дати час подумати перш, ніж відповісти.

Для того, щоб студенти в академічній групі відчули себе визнаними ровесниками, необхідно давати більше можливостей працювати їм спільно, розробляючи власні стратегії визнання іншими людьми. Для цього викладач може рекомендувати студентам:

- витрачати більше часу на спілкування та розпитування інших людей про них самих;
- робити компліменти людям про їх позитивні риси;
- уникати нагадувати людям про їх негативні риси.

Психологічний клімат студентської групи є потужним стимулом навчальної діяльності для кожного студента. Практика ВНЗ показує, що значна кількість студентів не можуть розкрити свої здібності і цілком опанувати навчальну програму у складі групи, яка не створює їм психологічного комфорту. Не беручи участі в групових формах роботи, вони не опановують найважливіші соціально-психологічні компетенції, абсолютно необхідні для сучасного фахівця з вищою освітою.

Проте клімат це не лише проблема сьогоденних соціально-психологічних складнощів у ВНЗ, але одночасно й проблема вирішення завтрашніх перспективних завдань, пов'язаних з моделюванням нових, досконаліших, ніж раніше, людських відносин і людської взаємодії.

Таким чином, усі навчально-виховні заходи мають бути спрямованими на формування здорового соціально-психологічного клімату студентської групи як важливого показника якості соціального середовища ВНЗ. Від ВНЗ з його викладацьким складом залежить, яким буде клімат в студентському середовищі, а, отже, й освітнє середовище ВНЗ в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко В. В. Социально-психологический климат коллектива и личность / В. В. Бойко, А. Г. Ковалев, В. Н. Панферов. – М. : Мысль, 1998. – 203 с.
2. Большая энциклопедия психологических тестов / Авт.-сост. А. Г. Карелин. — М. : Эксмо, 2006. — 414 с.
3. Методика оценки психологической атмосферы в коллективе (по А. Ф. Фидлеру) / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – М. : Изд-во Института психотерапии, 2002. – 423 с.
4. Науково-методичні проблеми формування оптимального педагогічного клімату в шкільному колективі: [Монографія] / Т. О. Грабовська, В. С. Демчук, Т. І. Левченко, О. С. Снісаренко, Є. С. Спіцин, С. Ставські. – К. : МАУП, 1999. – 134 с.
5. Педагогика: [учеб. для студентов пед. учеб. заведений] / Под ред. П. И. Пидкасистого. — М. : Пед. об-во России, 2004. — 604 с.
6. Платонов Ю. П. Основы социальной психологии / Ю. П. Платонов. – СПб., 2004. – 310 с.
7. Утлик В. Э. Психологический климат студенческой группы / В. Э. Утлик // Инновации в образовании. – 2010. – № 8. – С. 32 – 42.
8. Юрченко В. І. Психологія вищої школи: Курс лекцій / В. І. Юрченко, В. В. Кудіна. – К. : КСУ, 2004. – 175 с.

УДК: 613.955:37.037-057.874

Мордвінова І. В.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті висвітлено особливості здоров'язбережувального виховання молодших школярів; здійснено аналіз сучасних підходів до збереження здоров'я підростаючого покоління.

Ключові слова: здоров'язбережувальне виховання, молодші школярі, виховний процес.

Мордвінова І. В. Здоровьесберегающее воспитание младших школьников. В статье раскрыты особенности здоровьесберегающего воспитания младших школьников, осуществлен анализ современных подходов к сохранению здоровья подрастающего поколения.

Ключевые слова: здоровьесберегающее воспитание, младшие школьники, воспитательный процесс.

Mordvinova I. A. Healthy lifestyle education of the younger pupils. The features of modernization of the healthy lifestyle education, the analysis of contemporary approaches to the health of the primary schools children are reflected in the article.

Key words: a healthy lifestyle education, the younger the pupils, an educational process.

Проблема вдосконалення системи здоров'язбережувального виховання молодших школярів набуває особливої актуальності в нових соціально-економічних умовах. На їх розв'язанні наголошують державні